

דף עח

'הכוחו עשרה בני אדם בעשרה מקלות' — הרשב"א (בב"ק נג:): צידד לומר, דוקא כשהכוחו בעשרה מקלות, שכל מעשה ומעשה בנפרד לא היה אלא שותף חלקי בהריגה, אבל שנים שהכו במקל אחד או דקרוהו בחרב או דחפוהו לאש כאחת — חייבים [ונשאר ב'צל"ע].

ואולם מדברי הרמב"ם (רוצח ד. וע"ש בכס"מ ובאור שמח) מבואר שהוא הדין לשנים שדחפוהו או כבשוהו אל תוך המים — פטורים. (וכן משמע בתוס' בב"ק שם).

ע"ע: 'תשובות נוספות' שבסוף שו"ת הרא"ש, לג; דרוש וחדוש רעק"א כתובות לג: ד"ה ודע דבדין; דבר אברהם ח"א כ. וראה במובא ביוסף דעת ב"ק כו. לענין נזקין ותשלומי כופר.

'הכל מודים בהורג את הטרופה שהוא פטור' — משמע מדברי הרמב"ם שלא נפטר ההורג אלא כשהרג 'טרופה' מאותן טריפות שמנו חכמים, ודוקא כשהרופאים אומרים שאין לו רפואה — רק בצירוף שני תנאים אלו, נחשב כ'גברא קטילא' שההורגו פטור ממיתת בית דין. [שלא כנידון טריפות בבהמה לענין הכשר אכילה, שאע"פ שיש לה רפואה משום ידיעות חדשות שנתגלו לבני אדם ברפואות ובניתוחים, או משום השתנות הטבעיים במשך הדורות — הדין נקבע אך ורק לפי אותן טריפות שגילו לנו חו"ל. לפי ששם נאמרה הלכה-למשה-מסיני על י"ח טריפות, לא כן אצל טריפות דאדם, תלוי גם לפי הטבע שבאותו דור. וה"ה לענין שור טריפה שהרג, דלקמן]. אבל אם אינו מן הטרופות שמנו חכמים, הרי זה בכלל 'גוסס' בידי שמים, אע"פ שאומרים הרופאים שמחלתו חשוכת מרפא. וכן להפך, אע"פ שהוא מאותן ה'טריפות', אם יש לו רפואה בדרך כלשהי — ההורגו נהרג. (כן נקטו בהחלט בשו"ת אחיעזר ח"א יב,ה ובשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג לו ובחו"מ ח"ב עג,ד).

סברה נוספת — ע' בית יצחק (אה"ע יח) ובשבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות טז, ב. וע"ע בית שמואל יז סקצ"ז; מנחת חינוך לד.

והגדרת ה'טרופה' — חסרון באברים פנימיים. כגון נקב בריאה ובלב ובבני מעיים, או שהקרומים שלהם לקויים ושחופים, בין אם יש שם מוגלה בין אם אין. וישנם אברים שאינו נעשה טריפה אלא בחסר וביתר ולא בנקב בעלמא, ויש שדוקא בלקותא.

'... אבל החילוק הוא רק לענין חיוב מיתה בסנהדרין, שבעוה"ר אין לנו חיובי דיני נפשות עד שיבוא מלך המשיח ויבנה בית המקדש, כי תלוי בבנין ביהמ"ק שישבו סנהדרי גדולה בלשכת הגזית, שחציה קדש בקדושת העזרה וחציה חול לגבה, דיש לה רק קדושת הר הבית, שרק אז דנין סנהדרי קטנה של כ"ג אשר יעמידו בכל עיר ועיר בארץ ישראל. אבל מה שנוגע גם בזמן הזה להתרחק ממנו ולקונסו באיזה דברים ושלא לקברו אצל סתם אינשי שהם כשרין, אם רשאינו אנו מצד דיני המדינה והמלכות — ליכא חילוק בין הרג אדם שלם לטרופה' (אגרות משה חו"מ שם).

'בפני בית דין חייב, דכתיב 'ובערת הרע מקרבך' — מבואר בדברי הגרעק"א (ב"ק פד.) שיש כאן דין מיוחד להמית את הטרופה שהרג, מדין 'ובערת הרע מקרבך'. שאילו מצד הדין הכללי של רוצח ונתתה נפש תחת נפש — אין הטרופה בכלל, שאינו 'נפש' לענין זה אלא נתחדש בו חיוב מיתה אחר שצריכים לבער הרע בכל אופן. (וראה באריכות בספר חדושים ובאורים יד, כב. וע"ע עלה יונה עמ' רסו).

רב אשי אמר: אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין לפי שאינן בזוממי זוממין' — אם תאמר,

כיצד קיבלו את עדות עדי הטריפה מעיקרא, והלא עדות שאי אתה יכול להזימה היא, שהרי אנו אומרים שאין זוממיהן נהרגין? יש לומר שבשעת עדותם לא הכירו בהם שהיו טריפה (כסף משנה עדות כ, ז).

(ע"ב) 'אלא זה שאמדהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכביד ומת, שהוא פטור' — כתבו ראשונים (ע' רמ"ה ומאירי) שמדובר שלא נתרפא לגמרי מן המכה, אלא הוקל חליו באופן שאילו היו אומדים אותו מלכתחילה במצב זה, היה זה אומד לחיים ולא למיתה. אבל אם הבריא לגמרי, מודים חכמים שפטור.

(בבאור סברות ר' נחמיה וחכמים ובבאור 'אמדהו לחיים' — ע' חזון איש כב, א-ג; אבי עזרי קמא, רוצח ד, ג; חדושים ובאורים סנהדרין יב).

'מלמד שחובשין אותו' — נראה שאם מת, אין צריך לימוד מיוחד על כך שחובשים אותו, שהרי בית דין מצווים לדונו ולברר סוף משפטו ויש לחוש שמא יברח. אלא שצריך לימוד מן הכתוב באופן שעדיין לא מת, שלעת עתה הוא ודאי פטור, והיה עולה על הדעת שאין רשאים לחבשו (עפ"י חדושים ובאורים. עוד נראה לכאורה שצריך לחבשו גם באופן שאין חשש בריחה, ועל זה צריך ילפותא).

דף עט

'דהוה ליה כותי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי' — בספרי חכמים אחרונים ראשי הישיבות, דנו על שתי אפשרויות הבנה בגזרת הכתוב של 'קבוע'; יש להבין שבמקום קבוע לא נאמר דין 'הלך אחר הרוב'. או אפשר להבין שכל ספק במקום הקביעות גזרת הכתוב לראות את המצב כמחצה על מחצה ממש, כאילו אין כאן מציאות של 'רוב'.

חקירה זו נוגעת בין השאר לספקותיו של הפרי-מגדים (יו"ד קי בשפתי דעת סק"ד), האם מועיל 'ספק ספקא' במקום 'קבוע', או שמא כיון שיש סוברים שספק ספקא מועיל מדין רוב, הלכך אינו מועיל בקבוע. וכן נסתפק האם הולכים אחר 'חזקה' ו'קרוב' במקום הקביעות, שהרי כח ה'רוב' עדיף מהם, ואעפ"כ אמרה תורה שאין ללכת אחריו במקום הקביעות. ואולם אם אומרים שגזרת הכתוב לראות המציאות כמחצה על מחצה, הרי זה דין פרטי ששייך לדין רוב התלוי בכמות, אבל אין לנו ראייה על שאר הלכות והוכחות, לומר שאינם אמורים ב'קבוע'.

ע' בכל זה: שערי ישר ד, א ו (= הוכיח כצד השני); קובץ שיעורים כתובות מ (= בשם הגר"ח, כצד הראשון) וע"ש רפ"ג שלכאו' מוכח מהתוס' שם שבמקום חזקה אין דין קבוע; בית ישי נג (= שני הגדרים נכונים, כל אחד כלפי דין אחר שיש ב'רוב' — הבריר וההנהגה).

עוד ביסוד דין קבוע — ע' בשיעורי ר' שמואל קדושין נ: (= חקירה בדין 'קבוע' ברובא דליתא קמן, שאין זה רוב התלוי במספר אלא בטבע וע"ע בקוב"ש — ב"ב כג); שבט הלוי ח"ב מא. וע"ע במובא ביוסף דעת חולין צה ונזיר יב.

(ע"ב) 'אמר רבא: האי דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומפקא מדרבנן... אלא לאו שמע מינה לאו בר קטלא הוא ולא בר ממונא הוא' — וקרא דואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש יפרש תנא דבי חזקיה כשנתכוין לאשה, או לחילופין כשנתכוין לחברו ומת חברו — אבל נתכוין לחברו והרג את האשה — פטור מכלום (עתוס' כאן ובכתובות לה. וע' בשו"ת בית זבול ח"ב ג, ב).